

სამყაროს რაციონალიზაცია და წმინდა ძალის (საკრალური) მიმართ ძრწოლა

ალექსანდრე ხმაღაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საქართველო

აბსტრაქტი

სტატიის კვლევის ობიექტია საკრალურის მიმართ ძრწოლა, რომელიც განხილულია, როგორც ადამიანური განცდის განსაკუთრებული სახე. ტექსტის ამოსავალი წერტილია ძრწოლის, როგორც შიშის მეორე მხარის ინტერპრეტაცია, რაც ფუნდამენტურად მოცემულია ს. კირკეგორის ნაშრომში „შიში და ძრწოლა“. ადამიანი საშინელების განცდამ აშკარა საფრთხის დროს შეიძლება მოიცვას, მაგრამ სულს შეუძლია განიცადოს ძლიერი შერყევა მაშინაც კი, როდესაც არანაირი უშუალო საფრთხე არ არსებობს. ეს მდგომარეობა მრავალმხრივი და მრავალსახოვანია. იგი შესაძლოა წარმოიშვას ამაღლებულთან შეხვედრისას, რელიგიური რწმენის აქტში. სტატიაში აღწერილია ამ განცდის გამოვლინებები ადამიანური ყოფიერების სხვადასხვა სფეროში. თანამედროვე სამყაროში ძრწოლის სფერო შევიწროებულია, ვინაიდან, მ. ვებერის გამოთქმით, მოხდა სამყაროს „განჯადოება“. მაგრამ საკრალური ძალაუფლების (წმინდა ძრწოლის) განცდა კვლავაც რჩება წმინდა ადამიანურ გამოცდილებად.

ავტორი დეტალურად განიხილავს თემის ისეთ ასპექტებს, როგორებიცაა: ძრწოლისა და საკრალურის განცდის გენეზისი, ძრწოლის განცდის მეტაფორული და სიმბოლური გამოხატვა „უფსკრულის“ სახით. ასევე გააზრებულია გნოსტიკური ტრადიცია, რომელიც შეისწავლის ძრწოლის განცდას შეცნობის პროცესში და მის შემდეგ.

სტატიაში ნაჩვენებია, რომ ძრწოლის განცდა თავისთავში შეიცავს სხვადასხვა მოდალობებს, საკრალურის გამოხატვისას იგი ამბივალენტურია. ძრწოლის განცდა შესაძლოა წარმოდგეს როგორც სახე და მიემართებოდეს როგორც ობიექტურ, ისე სუბიექტურ რეალობას. იგი ეგზისტენციალური ჭეშმარიტების ინდიკატორია. კვლევის სიახლე მდგომარეობს მცდელობაში, აჩვენოს ამ განცდის მრავალმხრივობა ადამიანური ყოფიერების სხვადასხვა სფეროს მიმართ. განსაკუთრებულ ყურადღებას ავტორი ამახვილებს ევროპელი ადამიანის ცხოვრების დესაკრალიზაციის ფაქტზე, რაც იწვევს ძრწოლის, როგორც ეგზისტენციალური განცდის ატრიბუტის, ჩვენი ცხოვრებიდან განდევნას.

საკვანძო სიტყვები: მოწიწება, შიში, საკრალური, ამბივალენტობა, წმინდა, ამაღლებული, უფსკრული, ჭეშმარიტება, გნოზისი, ეგზისტენციალი.

*მოწიწება ადამიანის საუკეთესო წილია; რაოდენ ძვირადაც არ უნდა აქცევდეს მას
სინათლე გრძნობის გამოვლენისთვის, მაგრამ, მხოლოდ მღელვარების განცდით
შეიგრძნობს ის უსაზღვროს.*

ი.ვ. გოეთე¹

შესავალი

ნებისმიერი ემოცია, რომელსაც ადამიანი განიცდის, შეიძლება იყოს როგორც მარტივი და ცხოვრებისეულად გასაგები, ისე უკიდურესად მდიდარი და ღრმა, შეიძლება ფლობდეს ისეთ ძალას, რომელიც ადამიანის შინაგანი სამყაროს გარდაქმნას იწვევს. ისეთი გრძნობის აღნიშვნის უკან, როგორიცაა შიში, იმალება ადამიანის ფსიქიკური და ემოციური სამყაროს სხვადასხვა მდგომარეობისა და შტრიხის ამოუწურავი სისრულე. ერთი შეხედვით ნაცნობი და გასაგები განცდის შიგნით იმალება სხვადასხვა გრძნობის მდიდარი პალიტრა: შიში, შეშინება, წუხილი, საშინელება, აკრძალვითი შიში, მოწიწება და თვით უკიდურესი მოწყენილობაც კი. ამ მდგომარეობათაგან თითოეული თავისთავად მნიშვნელოვანია და შიშისგან განსხვავდება თავისი განსაკუთრებული შტრიხით. სტატიაში შევეცდებით განვსაზღვროთ, თუ რაში მდგომარეობს მოწიწების გრძნობის არსობრივი განსხვავება მსგავსი სხვა მდგომარეობებისგან.

კვლევის აქტუალობა განპირობებულია იმით, რომ, მიუხედავად ყოველგვარი სეკულარიზაციისა და სამყაროს განჯადოებისა, ტრანსცენდენტურის გრძნობის წართმევა ადამიანისთვის შეუძლებელია, ის ერთ-ერთ ძირითად მოთხოვნილებას წარმოადგენს. ევროპული ცივილიზაციის მკაცრმა მეცნიერულმა რაციონალიზმამ მრავალი სიკეთე მისცა კაცობრიობას, თუმცა ამასთან ერთად განვითარების ექსკლუზიურად რაციონალური გზა ჩიხში მიგვიყვანს. ამ მხრივ, ადამიანის მისი ყველაზე თვალსაჩინო ემოციური გამოვლინებებით შესწავლა ქმნის შესაძლებლობას, შევხედოთ ადამიანსა და ცივილიზაციის განვითარებას ახალი კუთხით. წმინდა მოწიწების მდგომარეობაში, ღრმა ლოცვაში ან მედიტაციაში, ადამიანი წარდგება, როგორც სულიერი არსება და არა უბრალოდ ბიოლოგიური.

1. წმინდა მოწიწება

წმინდა მოწიწების გრძნობა რელიგიური და მისტიკური გამოცდილების სფეროში ჩნდება. არსებობს რამდენიმე მიდგომა რელიგიისა და სხვადასხვა რწმენის წარმოშობის პრობლემისადმი, მაგრამ მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ წარმოდგენა რელიგიის შიშისგან წარმოშობის შესახებ დაუსაბუთებელია. ასეთი ახსნა ზედმეტად ზედაპირულია. შიშის უბრალო გრძნობას არ შეეძლო ადამიანი გადაექცია აზრის მაძიებლად და კულტურის შემქმნელად.

თ. როზაკის აზრით, ძველმა ადამიანმა დაიწყო გაოცებითა და მოხიბლული დაკვირვებით გარემომცველ სამყაროზე, ჯერ კიდევ პირველი იარაღების შექმნამდე.² მაგია წარმოიშვა უძველეს დროში; საკულტო წეს-ჩვეულებები, მისტერიები, საგალობლები და ცეკვა - ეს ყველაფერი, არანაკლებ მნიშვნელოვანია ადამიანის ბუნების არსის განსაზღვრის თვალსაზრისით, ვიდრე იარაღის შექმნა და შრომა. ხოლო ამასთან ერთად ეს ყველაფერი იმის ნაწილია, რასაც შეიძლება ეწოდოს რელიგიური მსოფლმხედველობა. როგორც ჩანს,

¹ გოეთე, ი.ვ., „ფაუსტი“, თარგ. პ. ვაინზერგი, სანქტ-პეტერბურგი, 1904, გვ. 230.

² როზაკი, თ., „კონტრკულტურის შექმნა: (რეფლექსიები ტექნოკრატიულ საზოგადოებასა და მის ახალგაზრდულ ოპოზიციაზე)“, ნიუ-იორკი, 1969.

ადამიანმა თავისი დაბადება დაიწყო მისტიკური ხილვებითა და განცხადებებით და მხოლოდ ამის შემდეგ შეიქმნა პირველი იარაღები და ადამიანი დაეუფლა ცეცხლს. უფრო მეტიც, ადამიანი ჯერ ალტაცებითა და მანტრით აღიქვამდა გარემომცველ სამყაროს და მხოლოდ ამის შემდეგ დაიწყო მისი პრაქტიკული პოზიციებიდან ათვისება.³ პირველყოფილი კულტურის შემქმნელი უფრო მეტად მოხიბლული იყო ცეცხლის ციმციმით ან მეხის გავარდნით. ამას კი უბრალო შიში აღარაა, ეს უკვე მოწიწებითი დამოკიდებულებაა ბუნებისა და გარემომცველი სამყაროს მიმართ. რელიგიისა და კულტურის ჩანასახები უნდა ვეძებოთ არა ბუნებრივი მოვლენებისადმი შიშში, არამედ ბუნებისა და სამყაროს მიმართ ღრმა, წმინდა მოწიწების გრძნობაში.

იმ ფაქტთან დაკავშირებით, რომ წმინდად რელიგიური მდგომარეობის გარდა ადამიანს შეუძლია განიცადოს განსაკუთრებული გრძნობა, რომელიც ზებუნებრივი და მისტიურია, მაგრამ ეხება არა მხოლოდ რელიგიის სფეროს, რუდოლფ ოტომ შემოიტანა ცნება ნუმინოზური. ნუმინოზური გრძნობა უფრო ფართოა ვიდრე წმინდა, ის შეიცავს რაღაც გამოუთქმელს, სულის მწვერვალ მდგომარეობებთან დაკავშირებულს და აქვს სხვადასხვა მოდალობა.

პირველ რიგში უნდა ითქვას „სრულყოფილი უპირატესობის (და მიუვალობის)" შეგრძნებაზე,⁴ რომელიც განიხილება, როგორც „სრული დამოკიდებულების" გრძნობის წინაპირობა. ის, რისი გამოხატვაც სიდიდისა და მასშტაბის თვალსაზრისით შეუძლებელია, ადამიანში იწვევს განსაკუთრებულ, შეუდარებელ ნუმინოზურ გრძნობას. სწორედ სიდიდის აღქმის ან გააზრების შეუძლებლობა, რამდენადაც წარმოქმნილი განცდა არაფერს არ შეედრება, აჩენს ადამიანში განსაკუთრებული სახის გრძნობასა და მდგომარეობას.

1.1. ამაღლებულისა და ნუმინოზურის განსხვავება

ამასთან, მნიშვნელოვანია ნუმინოზურის გრძნობის დიფერენციაცია ამაღლებულის გრძნობისგან, რომელიც ჯერ კიდევ კანტმა აღწერა.⁵ კანტი საუბრობს ბუნებრივი მოვლენის აბსოლუტურ სიდიდეზე, სრულად ასუფთავებს ამ გრძნობას ყოველგვარი რელიგიური მოტივისგან. ამაღლებულის გრძნობა შეიცავს ორმაგობას: ადამიანი განიცდის უმწეობას სტიქიის წინაშე, ამასთან ერთად ჩნდება სურვილი, დაძლიოს ეს ბუნებრივი მოვლენა, შეეწინააღმდეგოს წარმოშობილ საფრთხეს, მოათვინიეროს ბუნება. ასეთ მომენტებში ადამიანი მაღლდება საკუთარ თავზე და აქ ბუნებრივი ობიექტები და მოვლენები ამაღლებულის გრძნობას შიშის გამო კი არ აჩენენ, ისინი ადამიანში უმაღლეს ძალას აღვიძებენ. ამაღლებულის მოწიწება -- ეს არის შიშის დაძლევა ბუნების სამყაროს წინაშე და სულიერი აღმავლობა, მოქმედების, დაძლევისა და აღსრულების მოწოდება. მაშინ, როცა ნუმინოზურის გრძნობა შეიძლება წარმოიშვას რაღაც ისეთის შეგრძნების წინაშე, რისი სრულად მოაზრებაც კი შეუძლებელია.

1.2. ნუმინოზურის მოდალობები

ნუმინოზურ გრძნობას არ შეიძლება ვუწოდოთ ამაღლებული. ის შეიცავს სხვადასხვა შტრისა და მოდალობას. ნუმინოზურის გრძნობა -- ეს არის ღრმა მედიტაციის ან

³ გურვეიჩი, პ.ს., „ტვინის დესაკრალიზაცია", ჟ. „ფილოსოფიური ანთროპოლოგია", ტ. 1, #1, 2015. გვ. 6-19. <http://iphras.ru/uplfile/root/biblio/phan/2.pdf> [უ. გ. 12.03.2026].

⁴ ოტო, რ., „წმინდა. ირაციონალურის შესახებ ღვთაებრივის იდეაში და მისი შეფარდება რაციონალურთან", თარგ. ა.მ. რუტკევიჩი, სანქტ-პეტერბურგი, 2008. გვ. 20.

⁵ კანტი, ი., „დაკვირვებები მშვენიერისა და ამაღლებულის გრძნობაზე", წიგნში: ი. კანტი, თხზულებანი 6 ტომად, ტ. 2, გამომცემლობა „მისლი", მოსკოვი, 1964. გვ. 125-224.

ცნობიერების სრული მოდუნების მდგომარეობა, სიმშვიდესა და ლოცვაში ჩაღრმავების მდგომარეობა. ამ გრძნობამ შეიძლება მოულოდნელად შეძრას ადამიანი, გააღვიძოს მასში სიცოცხლის ძალა და ენერგია, აამაღლოს ის უხილავ სულიერ სიმაღლეებამდე, რათა ისევე მოულოდნელად უკან დახიოს და დააბრუნოს ადამიანი ჩვეულებრივი მიწიერი არსებობის მდგომარეობაში. ასეთ მომენტებში ადამიანი შეიძლება იმყოფებოდეს უცნაურ მდელვარებაში, აღტაცებაში ან თუნდაც ექსტაზში, ისევე, როგორც მიწისძვრის წინ შიშის ან საიქიოს წინ კანკალის მდგომარეობაში. ყველა ეს მდგომარეობა აუცილებლად წარმოიშვება რაღაცის წინაშე, რაც იდუმალებით მაღლდება ადამიანის ქმნილებაზე.

ეს მდგომარეობა, რომელიც აღინიშნება, როგორც Tremendum (შემზარავი), წარმოიშვება მხოლოდ რაღაც წარმოუდგენლად ძლევამოსილ, საშიშ და მწველთან შეხვედრისას. ჩვეულებრივ ცხოვრებაში ადამიანს ამის მოაზრებაც კი არ შეუძლია. ასეთი ღრმა, მიწისძვრის წინა შიშის გრძნობა აღწერა თავის ნაშრომებში მ. ჰაიდეგერმა, რომლისთვისაც ეგზისტენციალური საშინელება არის არაფერთან შეხების აუცილებელი პირობა.⁶ საშინელება ყოველთვის ჩნდება იმ არეალში, რომელიც ადამიანის ყოფიერების მიღმა მდებარეობს. ამ გრძნობას შეუძლია ადამიანი გამოაღვიძოს, ჩვეული რუტინული ცხოვრებიდან ამოძირკვოს. შესაძლოა, სწორედ ასეთმა ღრმა საშინელებით აღსავსე მოწიწებამ გააღვიძა ოდესღაც ძველი ადამიანის ცნობიერება. ნუმინოზური გრძნობის ეს მოდალობა ყველაზე არქაულია. ამასთან ერთად, მსგავსი რელიგიური მოწიწება შეიცავს მართალი რისხვის ელემენტს. ყოვლისშემძლე უფალს ყოველთვის აქვს უფლება ამოაფრქვიოს მთელი თავისი ძლევამოსილება ადამიანზე, განრისხდეს ან აღშფოთდეს. ასევე აღსანიშნია მოწიწების გრძნობაში აბსოლუტური ყოვლისშემძლეობის შეგრძნების ელემენტი - Majestas. უკიდურესი გამოხატულებით ასეთ გრძნობას ადამიანი მიყავს იქამდე, რომ სუბიექტი იხსნება ობიექტში, რომელიც ერთდროულად გამოდის ყოველივე არსებულის მიზეზად და აიძულებს ადამიანს შეიგრძნოს საკუთარი „ქმნილებითობა“. თუმცა ამასთან ერთად წმინდა მოწიწება - ეს არის მოხიზვლა და გაოცება, შეხებისა და ღვთაებრივის თანაზიარების სურვილი, გრძნობა, რომელიც აღინიშნება, როგორც Fascinans.

1.3. მოწიწების ამბივალენტურობა

იმის გამო, რომ წმინდა მოწიწება ანუ საკრალურის გრძნობა შეიცავს ორ პოლარულ მდგომარეობას, რომლებიც პარადოქსულად არიან შერეული ერთ ღრმა გრძნობაში, შეგვიძლია ვისაუბროთ მოწიწების გრძნობის ამბივალენტურობაზე. ეს ორმაგობა შეიძლება სხვადასხვაგვარად აიხსნას. საკრალური თავისთავად არაერთგვაროვანია, ასეთია მისი ბუნება: ის შეიცავს როგორც საშინელს, უწმინდურს, მომგერიებელს, ასევე აღმაფრთოვანებელს, წმინდას, მიმზიდველს.

სწორედ ამას ახასიათებს ჟ. ბატაი, როგორც ყველგან შემღწევ და სამყაროს მშთანთქმელ მძვინვარებას, სამყაროს წმინდა საწყისის განსაზღვრულ მოდუსს.⁷ თავიდანვე ადამიანი სამყაროსთან ორმაგ ურთიერთობაშია: ის განიცდის საშინელებას (რადგან მძვინვარების უმაღლესი წერტილი სიკვდილია), მაგრამ ამავე დროს ეს შთანთქმელი ძალა ხიზლავს და იზიდავს მას. თავის მხრივ, მძვინვარე ძალადობა, რომლისადმი მიდრეკილებაც ყოველ ადამიანს აქვს, შობს აკრძალვას, როგორც ამ ბოროტი სტიქიის დაცხრობის საშუალებას თავად ადამიანში. თუმცა ნებისმიერი აკრძალვა თავისთავში შეიცავს ამ აკრძალვის დარღვევას -- ტრანსგრესიას. ეს ორი ელემენტი -- აკრძალვა და ტრანსგრესია ერთმანეთის გარეშე წარმოუდგენელია. აკრძალვა შობს შიშს, მაგრამ ამავე დროს ჩნდება ამ აკრძალვის

⁶ ჰაიდეგერი, მ., „რა არის მეტაფიზიკა?“, თარგ. ვ.ვ. ბიბიხინი, გამომცემლობა „აკადემიჩესკი პროექტი“, მოსკოვი, 2013.

⁷ ბატაი, ჟ., „წყვეტილი წილი: საკრალური სოციოლოგია“, გამომცემლობა „ლადომირი“, მოსკოვი, 2006. გვ. 60-67.

დარღვევის სურვილიც. ადამიანის წინააღმდეგობრივი ბუნება შობს გრძნობების ამბივალენტურობას. საუბარია იმაზე, რომ აკრძალვა იყო ადამიანში ცნობიერების წარმოშობის მიზეზი, სწორედ აკრძალვამ მისცა შესაძლებლობა, გაეცნობიერებინა საკუთარი თავი და თავისი ქმედებები. საინტერესოა როგორ წარმოიშვა თავად პირველი აკრძალვა? ფროიდის მიხედვით⁸, ძველმა ადამიანებმა ჩაიდინეს მამის მკვლელობა და სინდისი „ამუშავდა“. მაგრამ ესეც არ ხსნის, თუ რატომ გაუჩნდა ძველ ადამიანს სინდისი.

1.4. მსხვერპლშეწირვა და წმინდა გრძნობა

ამ პრობლემატიკის კვლევისას, რენე ჟირარს შემოაქვს დამფუძნებელი ძალადობის ცნება.⁹ როგორ ავხსნათ მსხვერპლშეწირვა და წმინდა დამოკიდებულება მსხვერპლის მიმართ? ძველ საზოგადოებებში თანატომელის ძალადობრივი სიკვდილი უნდა ანაზღაურდეს სხვა ადამიანის სიკვდილით. თუმცა ასეთი სისხლის აღება ძალადობის კატალიზატორია, რადგანაც ერთ მკვლელობას მოსდევდა მკვლელობათა ჯაჭვი ადამიანების არაეკვივალენტური სისხლის ფასის გამო. ამან წარმოშვა შემცვლელი მსხვერპლის აუცილებლობა. მკვლელის თანატომელები თავად ირჩევდნენ თავიანთ ტომში ადამიანს, რომელსაც შესწირავდნენ მსხვერპლად, რათა ანაზღაურებულიყო მკვლელობა. სავალდებულო რიტუალი იყო „სიბილწის“ გადატანა ნამდვილი მკვლელიდან მის შემცვლელზე, ორეულზე.

შემდგომში ადამიანის მსხვერპლი შეიცვალა ცხოველის მსხვერპლით. მაგრამ რიტუალი იგივე დარჩა: ადამიანთა ყველა ცოდვა გადადიოდა შესაწირ ობიექტზე, მაგალითად, განტევების ვაცზე, რომელსაც კლავდნენ რიტუალების მიხედვით და ანადგურებდნენ საზოგადოებაში დაგროვილ ცოდვებს. დამოკიდებულება ასეთი მსხვერპლებისადმი ორმაგია. ერთი მხრივ, მსხვერპლი იღებდა თავის თავზე ყოველივე უწმინდურს და ცოდვილს, მას არ უნდა შეხებოდნენ, ზოგჯერ არც კი უნდა დაენახათ (ამას მხოლოდ უფლებამოსილი ქურუმი აკეთებდა, რომელიც ასრულებდა ყველა მოქმედებას ისე, რომ თავად არ დაინფიცირებულიყო სიბილწით). მეორე მხრივ, მსხვერპლი ხდებოდა წმინდა, რადგან ის თავისი სიკვდილით აღმოფხვრიდა სიბილწეს. რენე ჟირარი წმინდა გრძნობის საფუძვლად სწორედ ამ რიტუალებს ხედავს ძალადობის აღმოსაფხვრელად, რომელიც დროთა განმავლობაში გროვდება ადამიანთა საზოგადოებაში.

თუმცა ჟ. ბატაის განსხვავებული მიდგომა აქვს მსხვერპლშეწირვის საკითხისადმი. ადამიანში არის შინაგანი არაცნობიერი სურვილი, დაბრუნდეს უწყვეტობის სამყაროში, საკრალურის სამყაროში. მას არ შეუძლია მიმართოს ამ სამყაროს პირდაპირ, სჭირდება განსაზღვრული რიტუალის შესრულება, რომლის მსვლელობისას მსხვერპლად ეწირება რაღაც აბსოლუტურად ძვირფასი მისთვის. მსხვერპლი ბრუნდება საკრალურ სამყაროში, ხოლო მსხვერპლის შემწირავი სანამ პროცესშია მცირე ხნით ეხება ამ სამყაროს. მსხვერპლშეწირვა - ეს არის ერთგვარი გზა, ტრანსცენდენტური საწყისისადმი მიმართვის ტექნიკა მსხვერპლის განივთების გზით. ცნობიერი, პროფანული სამყაროს დისკრეტული ერთეული, რიტუალური მოქმედების მეშვეობით ბრუნდება უწყვეტობის სამყაროში. მსხვერპლის შეწირვით, ადამიანი ასრულებს განსაზღვრულ რიტუალს, რომელიც აძლევს მას ირიბ შესაძლებლობას დაბრუნდეს, შეაღწიოს საკრალურის სამყაროში, რომელიც ასე სასურველი და მიმზიდველია ადამიანისთვის. მსხვერპლშეწირვა ასეთ შემთხვევაში აღმოჩნდება ტრანსგრესია, პროფანული სამყაროდან საკრალურ სამყაროში გადასვლა.

⁸ ფროიდი, ზ., „ტოტემი და ტაბუ: პრიმიტიული კულტურისა და რელიგიის ფსიქოლოგია“. თარგმ. მ. ვ. ვულფი. სანქტ-პეტერბურგი: ლენინზდატი, 2014.

⁹ ჟირარი, რ., „ძალადობა და წმინდა“, თარგ. გ. დაშევსკი, გამომცემლობა „ნოვოე ლიტერატურნოე ობოზრენიე“, მოსკოვი, 2010.

2. სულის უფსკრული და სამყაროს უფსკრული

თუმცა მძვინვარება და ძალადობა - ეს დესტრუქციული ელემენტებია, იმის მიუხედავად, რომ მათში არსებობს ძალა და ძლევამოსილება. წმინდა მოწიწების გრძნობის წარმოშობის წყაროს ძიებაში შეგვიძლია მივმართოთ უფსკრულის სახეს, რომელიც წარმოიშვა იაკობ ბიომეს მისტიკურ ფილოსოფიაში. Ungrund - ეს არის უფსკრული, რომელიც მძვინვარებდა (ან ისვენებდა) იმ მომენტში, როდესაც ჯერ კიდევ არ იყო შექმნილი სამყარო. რისი თქმა შეიძლება ამ მდგომარეობაზე? არსებითად, არაფერი: არ არის სამყარო, არ არის ადამიანი, არ არის დრო და სივრცე. ეს სახე გამოიყენება ნ. ბერდიაევის ფილოსოფიაში და განუყოფლად არის დაკავშირებული ადამიანის თავისუფლების ცნებასთან და წარმოშობასთან.

„Ungrund-ის თავისუფლება არ არის არც სინათლე, არც ბნელი, არც სიკეთე, არც ბოროტება. თავისუფლება ბნელში მდებარეობს და სწყურია სინათლე. და თავისუფლება არის სინათლის მიზეზი“.¹⁰ საწყისი არარსებობა, სიცარიელის უფსკრული არის სამყაროსა და საერთოდ ადამიანის თავისუფალი ნების მიზეზი. უფსკრულის სახე წარმოდგება როგორც უპირობო და უსაფუძვლო თავისუფლების სახე. ბერდიაევი იყენებს ამ ცნებას თავისუფლების, როგორც ადამიანის მთავარი პრობლემის დასასაბუთებლად. თავისუფლების ონტოლოგიური არსი მდგომარეობს იმაში, რომ იმ მომენტში, როდესაც ჯერ კიდევ არაფერი არ იყო, არსებობდა უპირობო, სრული თავისუფლება და შეიძლებოდა ყველაფრის შექმნა. ეს არის არარას მდგომარეობა, რომელიც იყო სამყაროს წარმოშობამდე, ეს არის უფსკრულის მდგომარეობა, როდესაც ჯერ კიდევ არაფერია შექმნილი.

საპირისპიროა ჟან-პოლ სარტრის აზრი, რომელიც იძლევა არარას დიალექტიკური კონცეფციის აღწერას, რომლის მიხედვითაც სამყაროს საფუძველში დევს ყოფიერება, ხოლო არაფერი არის ყოფიერების ლოგიკური შედეგი, ვინაიდან ის გულისხმობს ყოფიერებას, რათა უარყოს იგი. ყოფიერების მასას თითქოს ემატება, მიერთებულია არარა, რათა ეს ყოფიერება გამოავლინოს. ფილოსოფოსის აზრით, მდგომარეობა სამყაროს დასაწყისამდე არ შეიძლება ყოფილიყო არაფერი. როცა ამბობ, რომ არაფერი არ იყო, მაშინ სწორედ რომ უწოდებ რაღაცის მთლიანობას, მაგრამ აღნიშნავ მას როგორც არარას. როცა შედიხარ ოთახში, სადაც ძვირფასი კოლექციაა და გეუბნებიან არაფერს არ შეეხო, სწორედ ამ არაფრით აღინიშნება იმის მთელი ერთობლიობა, რასაც არ უნდა შეეხო. თავად სოკრატე თავისი ცნობილი ფრაზით „ვიცი, რომ არაფერი ვიცი“ აღნიშნავს ამ არაფრით განსახილველი ყოფიერების მთლიანობას, როგორც ჭეშმარიტებას.¹¹

თუმცა, ავტორის თვალსაზრისით, უფსკრულის სიმბოლო - ეს არის არაფერი, რომელიც არსებობს, როგორც სიცოცხლისა და ზოგადად ყოფიერების არსებობის შესაძლებლობის პირობა. უფსკრული - ეს არის ყოფიერებით ავსების შესაძლებლობის პირობა. ეს არის მოვლენებში სწრაფი და წარმოუდგენელი ჩაძირვა. უფსკრული არსებობდა სამყაროს წარმოშობამდე, მაგრამ ის კვლავაც აგრძელებს არსებობას, როგორც ყოველივე ახლის და ხელუხლებლის წარმოშობის პირობა. უფსკრულის გარეშე შეუძლებელია რაიმეს არსებობაც.

უფსკრულის მეტაფორულ სახესთან განუყოფლად არიან დაკავშირებული თავისუფლება და მოწიწება. თავისუფლების უფსკრული უსაზღვროდ აშინებს ადამიანს, რამდენადაც

¹⁰ ბერდიაევი, ნ. ა., „თავისუფლების ფილოსოფია. შემოქმედების აზრი. ადამიანის გამართლების ცდა“, გამომცემლობა „აკადემიჩესკი პროექტი“, მოსკოვი; გამომცემლობა „დელოვია კნიგა“, ეკატერინბურგი, 2015. გვ. 61-62.

¹¹ სარტრი, ჟ. პ., „ყოფიერება და არაფერი. ფენომენოლოგიური ონტოლოგიის ცდა“, თარგ. ვ.ი. კოლიადკო, გამომცემლობა „ACT“: „ასტრელი“, მოსკოვი, 2012. გვ. 78.

ადამიანის სიცოცხლე სასრულია, წარმავალია სამყაროსა და მარადისობის მასშტაბებში. „ვინც ჩაუფიქრდება ამას, ის შეძრწუნდება და, წარმოიდგენს, რომ მატერიალური გარსი, რომელშიც ბუნებამ მოაქცია იგი, მოთავსებულია ორი უფსკრულის - უსასრულობის უფსკრულისა და არარსებობის უფსკრულის - პირას, აღივსება მოწიწებით ასეთი სასწაულის წინაშე...“¹² სამყაროს უსასრულობის შეგრძნება და იმის გამოუთქმელობა, რასაც შეიძლება ეწოდოს უფსკრული, შობს მოწიწების განცდას სამყაროს უსასრულობის წინაშე. სწორედ ეს ღრმა შერყევის მდგომარეობა აღვიძებს ადამიანში მის ადამიანურ არსებას. ცხოველი არ აკავშირებს საკუთარ თავს კოსმოსთან, არ ცდილობს მის შესწავლას ან რაიმენაირად ათვისებას. ადამიანი კი დაჯილდოებულია გონიერებითა და ძიების ნიჭით, მაგრამ ამ ყველაფერს მივყავართ იქამდე, რომ ადამიანს მხოლოდ იმ ფაქტის კონსტატირება შეუძლია. კაცობრიობა ცხოვრობს სამყაროს მტკრის ნაწილაკზე, ის არავის აინტერესებს და ამ სიტუაციაში მისი ერთადერთი ხვედრია - მოწიწებით აავსოს ცხოვრების აზრი.

უფსკრული - ეს ასევე არის სიღრმე. ეს არის ერთდროულად შინაგანი სიღრმეც, კოსმიური უფსკრულიც და ამაღლებელი სამყაროც. აქაც ორი სამყაროა: შინაგანი და გარეგანი. უფსკრული - ეს არის ადამიანის ფსიქიკის არაჩვეულებრივი სიღრმე, მისი ყველა დახვეულობით, შტრიხით, პარადოქსითა და ბნელი ლაქებით. ის, ვინც ერთხელ მაინც ეცადა გაერკვია ადამიანის ფსიქიკის შეუცნობელი შრეები, შეუძლია დარწმუნებით თქვას, რომ იქ იმალება უამრავი სხვადასხვა პერვერსია, გადახრა და უბრალოდ აუხსნელი პროცესი. ეს ასევე არის სულის უვნებლობა - უფსკრული განიხილება კოსმიური გეგმით, ანუ იმ იდეალობის, იმ სულიერების, რომლისკენაც ადამიანი მიისწრაფვის. მასაც არ აქვს საზღვრები, ის, როგორც უფსკრული, უსასრულოდ იშლება. მაგრამ ეს ასევე არის მიწიერი შიშის შეგრძნებაც, იმ შიშის უფსკრულისა, რომელსაც ადამიანი განიცდის დაბადების ტრავმაში, ნევროზულ მდგომარეობაში და იმ მდგომარეობებში, რომლებსაც კირკეგორის შემდეგ მოწიწებას უწოდებენ.¹³

უფსკრულის, როგორც Ungrund-ის, როგორც კოსმიური უფსკრულისა და როგორც ადამიანის შინაგანი უსასრულო ფსიქიკური სამყაროს უფსკრულის, განმარტებები ერთმანეთისგან განუყოფელია, ისინი ურთიერთკავშირშია. ადამიანის შინაგანი უფსკრული არის მისი თავისუფლების მიზეზი. ეს არის მთავარი პრობლემა: თითოეულს აქვს თავისი საკუთარი, პირადი უფსკრული, სიცარიელე, რომელიც, ერთი მხრივ, მოითხოვს ავსებას, ხოლო მეორე მხრივ, შეუძლია თავად შეავსოს ყველაფერი ირგვლივ. ჩემი საკუთარი ამოუწურაობა, როგორც ადამიანისა, რომელსაც აქვს არა მხოლოდ ცნობიერება, არამედ სულიც, ასევე არის სიცარიელე. უფსკრული - ეს არის ერთდროულად ყველაფრით ავსებადობაც და აბსოლუტური სიცარიელეც.

უფსკრული შობს მოწიწებით სავსე შიშს, რომელიც თან სდევს ადამიანს მისი იძულებითი მოქმედებების უსაზღვრო სიცარიელეში. ადამიანი ვალდებულია და მან თავად უნდა მისცეს ამ სიცარიელეს აზრი. ინდივიდმა უნდა აავსოს გარშემო არსებული ყოფიერება თავისი პირადი და ნამდვილი აზრით. ზღუზ პასკალის კოსმიური უსასრულობა, კოსმიური უფსკრული - ეს არის ის, რაც უნდა აითვისო, შეავსო შენი შინაგანი სიღრმით, ისეთივე უფსკრულით. მხოლოდ შინაგანი ფსიქიკური სამყაროს უსასრულობით შეიძლება შეივსოს გარეგანი სამყაროს უსასრულობა. გარეგანი სივრცითი უსასრულობა ფერმკრთალდება შინაგან, სულიერ უსასრულობასთან, იმიტომ რომ კოსმოსის უსასრულობა მე მხოლოდ წარმოდგენით შემიძლია წარმოვიდგინო, ხოლო ჩემს საკუთარ შინაგან სიღრმეს მე თავად შევიგრძნობ, დავრწმუნდები მასში საკუთარი გამოცდილებით.

¹² პასკალი, ბ., „აზრები“. http://royallib.com/book/paskal_blez/misli.html [უ. გ. 12.03.2026].

¹³ კირკეგორი, ს., „ყველაზე უბედური: თხზულებათა კრებული“, შემდგ. ა. სუხოვეი, ბიბლიის საერთაშორისო საზოგადოების გამომცემლობა, მოსკოვი, 2011.

3. მოწიწებით აღსავსე ჭეშმარიტება

სამყაროს შეცნობის პრობლემას თან ახლავს მოწიწების სუბიექტური გრძნობა. დღეს მსოფლიოში გაბატონებულია გარემომცველი სამყაროს რაციონალური შეცნობა, მაშინ როცა, ბერდიაევი აგრძელებს უძველეს გნოსტიკურ ტრადიციას: „სწავლება Ungrund-სა და თავისუფლებაზე არის გაბედული მცდელობა, გავიგოთ სამყაროს ქმნა ღვთაების შინაგანი ცხოვრებიდან“.¹⁴ სამყაროს შექმნის იდუმალი და მიუღწეველი პროცესის აღწერა შესაძლებელია მხოლოდ მისი არსიდან გამომდინარე, ვინც შექმნა ეს სამყარო. რაციონალური მიდგომების ყველა მცდელობა მხოლოდ ჰიპოთეზებზე დაიყვანება, რომლებიც მუდმივად იცვლება. უცნობია, კიდევ რა აღმოჩენები მოელის კაცობრიობა. შესაძლოა ძველი გნოზის იყო და არის ყველაზე ახლოს ჭეშმარიტებასთან. ინტელექტით შეუძლებელია ყოფიერების შეცნობა. ჭეშმარიტება ზოგჯერ საყოველთაოდ მნიშვნელოვანია, მაგრამ ის ასევე შეიძლება იყოს სუბიექტური, ინდივიდუალური.

„მთელი ახალი ფილოსოფია - მთელი ახალი ფილოსოფიის უკანასკნელმა შედეგმა - ნათლად გამოავლინა თავისი საბედისწერო უძლურება, შეიცნოს ყოფიერება, დააკავშიროს ყოფიერებასთან შემეცნებითი სუბიექტი“.¹⁵ თუკი საუბარია სულიერი ძიების მდგომარეობაზე, კითხვაზე პასუხის გაცემის მცდელობაზე, რომელიც ცნობილია, რომ ჭეშმარიტების ან სიცრუის ჩარჩოებს მიღმა მდებარეობს, მაშინ ასეთ შემთხვევაში პასუხის სისწორე განისაზღვრება შინაგანი სუბიექტური განცხადებისა და ჭეშმარიტების გრძნობით.

მოწიწება - ეს არის გრძნობა, რომელიც იბადება ამა თუ იმ ცოდნის ეგზისტენციალური ათვისების შედეგად. მიღებული ინფორმაციის ნამდვილი ათვისებისა და გააზრების რეზულტატია. ეგზისტენციასთან ნამდვილი შეხება აიძულებს ადამიანს სულს სიღრმისეულად შეძრწუნდეს. ხოლო ტოტალურ, ყოვლისმომცველ, რაციონალურ, მეცნიერულ ცოდნაზე წინასწარი უარი შეიძლება იყოს ყველაზე სრული და ჭეშმარიტი ცოდნის პირობა. როდესაც მე შეგნებულად უარვყოფ რაციონალურად გავიაზრო სამყარო და მივმართავ არარაციონალურ, უაზრო, ღია სამყაროს შეცნობას მთელი მისი წინააღმდეგობრობითა და აბსურდულობით, მხოლოდ მაშინ შემიძლია მივუახლოვდე ჩემს პირად ეგზისტენციალურ ჭეშმარიტებას.

მოწიწება - ეს არის სარწმუნო ცოდნაზე სრული უარი და საკუთარი თავის რწმენისა და სამყაროს ტრანსცენდენტური საწყისისთვის, აბსოლუტისთვის, თუ გნებავთ - ღმერთისთვის მიბარება. საჭიროა დიდი სიმამაცე, იმისათვის, რომ რწმენის გაბედულებით გადაეშვა უფსკრულში, შეასრულო „რწმენის ნახტომი“ კირკეგორის მიხედვით, რათა ან ყველაფერი მიიღო, ან ყველაფერი დაკარგო. რწმენის ამ აქტში, ამ ნებელობით ძალისხმევაში, ადამიანი ყოველთვის სადღაც უფსკრულის პირასაა. აქ არ არის გარანტიები, აქ არ არის გონების მკაცრი ლოგიკა. აქ არის მხოლოდ რწმენის სარისკოობა და საფრთხე, აქ არის მისი მიმზიდველობა და მისი გმირობა.¹⁶ გადაწყვეტო უარი თქვა ყველაფერზე რწმენის სასარგებლოდ, ჩაიდინო გაბედული საქციელი - უსაზღვროდ მოწიწებით აღსავსეა. სწორედ ამ მოწიწებაში იძენს ადამიანი საკუთარ მარადიულ ეგზისტენციალურ ჭეშმარიტებას.

შეუძლებელია გაჩერდე ჭეშმარიტების გონიერ, კონკრეტულ და ოქმურ გააზრებაზე. ადამიანი და მის გარშემო სამყარო არ არის მოწყობილი, როგორც მანქანა, რომელშიც ჩვენ

¹⁴ ბერდიაევი, იხ. სქოლიო 8, გვ. 60.

¹⁵ ბოემე, ი., „ავრორა, ანუ განთიადი აღმავლობაში“, თარგ. გერმ. ენიდან, გამომცემლობა „პოლიტიზდატი“, მოსკოვი, 1990. გვ. 12.

¹⁶ ბოემე, იხ. სქოლიო 14, გვ. 43.

შევძლებთ აღმოვაჩინოთ და გავანალიზოთ მექანიზმის ყოველი დეტალი. შეუძლებელია მთლიანად ჩაბარდე მკაცრ მეცნიერულ რაციონალურობას. „ჩვენ ჭეშმარიტებას ვიაზრებთ არა მხოლოდ გონებით, არამედ გულითაც: სწორედ გული გვეხმარება გავიაზროთ საწყისთა საწყისი, და ამათა გონების ყველა ძალისხმევა, რომელსაც არ ძალუძს ასეთი გააზრება, უარყოს გულის არგუმენტები“.¹⁷ სუბიექტური ჭეშმარიტება, რომელიც შეიძლება აღმოჩნდეს და აღქმულ იქნეს მხოლოდ ადამიანში არარაციონალური საწყისის პოზიციიდან, ხშირად უფრო მნიშვნელოვანია და ბევრად უფრო პროდუქტიული, ვიდრე რაციონალური ჭეშმარიტება. გნოსტიკური ცოდნა, რომელიც თითქოს არსაიდან მოდის, უეჭველ ღირებულებას ფლობს ადამიანისთვის. ასეთი ცოდნა შესაძლოა ყველაზე სწორი და ზუსტი იყოს კონკრეტული ადამიანისთვის. მოწიწების გრძნობა კი არის მნიშვნელოვანი და შესაძლოა ერთადერთი ინდიკატორი ეგზისტენციალური ჭეშმარიტების დასადასტურებლად.

ასე მაგალითად, „მე ვარ“-ის გაცნობიერება ადამიანს ყოფიერების ჩვეულებრივობიდან ამოაგდებს, აიძულებს შეკრთეს და ეგზისტენციალური მოწიწების მიზეზი გახდეს. თუმცა, ეს უნდა იყოს ეგზისტენციალურად ჭეშმარიტი გაცნობიერება, ნამდვილად ჩემი, მართლაც შინაგანად ათვისებული, მკაფიო ცოდნა. „მე ვარ“ -- ნიშნავს, რომ მე ვარსებობ ჩემი საკუთარი არსებობის სურვილის მიღმა. „მე ვარ“ დამოკიდებულია ჩემზე მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც მე თავისუფალი ვარ, ავირჩიო ჩემი საკუთარი ყოფიერების ან არარსებობის გზა. ეს არ არის მხოლოდ ხორცის დაძველების ფიზიკური მდგომარეობა, ეს არის ასევე მეტაფორული მოძრაობა სიცოცხლისკენ ან სიკვდილისკენ. თავად „მე ვარ“-ის მოცემულობა ედება ადამიანს, როგორც მისი პირადი, განუყოფელი პრობლემა. „მე ვარ“ -- ეს არის ვალდებულება, მოვალეობა სიცოცხლის წინაშე.

4. ქრება თუ არა მოწიწება?

უნდა ითქვას, რომ მოწიწება შეუმჩნევლად მიდის ადამიანის ცხოვრებიდან. ცხადია, არ შეიძლება იმის მტკიცება, რომ ადამიანის ცხოვრება მთლიანად გამოფიტულია და უკვე აღარ შეიცავს არაფერს, რასაც შეუძლია შეეხოთ ადამიანის სულს, გულსა და გონებას. ევროპელი ადამიანის ცხოვრების ყოველგვარი განჯადოებისა და დესაკრალიზაციის ფაქტი აშკარაა. გარკვეული მოწიწებითი სიღრმის გარეშე ადამიანის ემოციური სამყარო იქნება ჩვეულებრივი და ცხოვრებისეულად გასაგები. ეგზისტენცია მოითხოვს მოწიწებას, ცხოვრებისადმი განსაკუთრებულ დამოკიდებულებას და სხვადასხვა ემოციურ მდგომარეობაში განსაკუთრებულ ჩაღრმავებას.

სიყვარული შეიძლება იყოს სახალისო თავგადასავალი ან მოწიწებითი მდგომარეობა. ზოგმუნდ ფროიდის მიხედვით, თავდაპირველად სწორედ ეროსი ედო საფუძვლად ადამიანის სულიერ ცხოვრებას. სწორედ ამ გრძნობამ შექმნა ხელოვნების გენიალური ნაწარმოებების უთვალავი რაოდენობა. სწორედ ეს გრძნობა ინარჩუნებს სიცოცხლეს დედამიწაზე და შესაძლოა, სწორედ ეს გრძნობა უდევს საფუძვლად სამყაროს. რა ხდება დღეს? ადამიანმა შეწყვიტა შეყვარება, წავიდა ვნება, წავიდა ეიფორიის, ფრენის, უსაზღვრო სიხარულისა და ყველაფრისმომცველი სურვილის მდგომარეობა. როდესაც ვინმეს მარტივ კითხვას უსვამ: „გიყვარს ეს ადამიანი?“, გარკვეული პაუზის შემდეგ გასაუხობენ: „არ ვიცი, უბრალოდ მასთან კომფორტულია“. სად არის მოწიწებითი დამოკიდებულება? უნდა არსებობდეს თუ არა თავყვანისცემის, ყველაფრისმომცველი სიყვარულის, ღრმა მოწიწების გრძნობა? ამგვარი სიმაღლის საკრალური გრძნობები გაიშვიათდა, ადამიანმა შეწყვიტა სიყვარულით წვა.

¹⁷ პასკალი, იბ. სქოლიო 10.

ინტიმური სიახლოვის აღწერა, მისი აღქმა არის ის რაც „ასეა მიღებული“. მაგალითად: „იცი, ზოგადად მე ეს ყველაფერი არც თუ ისე მჭირდება, უბრალოდ ასე უნდა იყოს და მორჩა, ასეა მიღებული“. ორი ადამიანის სიახლოვის აქტი უნდა შეიცავდეს საიდუმლოებას, ღრმა ინტიმურობას, ერთიანობის გრძნობას, მეორეში გახსნისა და საკუთარი თავის მიწიერი ნეტარების მწვერვალზე შეგრძნების სურვილს. ეს ირაციონალური პროცესი გადაიქცა უაზრო ჩვევად და დესაკრალიზებულია. მექანიკური მოძრაობები, ყველანაირი სექსუალური დახვეწილობები, ვარიანტები და ფორმები ექვემდებარება ფორმულას „სექსი სასარგებლოა ჯანმრთელობისთვის“. ამ პროფანულ ინტიმურობაში საიდუმლო საკრალური მოწიწების გრძნობის გარეშე ადამიანი არა მხოლოდ არ აუმაღლებს ჯანმრთელობას, არამედ, პირიქით, კარგავს მას. საიდუმლოებისა და სასწაულის გრძნობის გარეშე, ნამდვილი სურვილის გარეშე შეუძლებელია საკრალური შეცნობა.

ასეთივე ცვლილება გამოიკვეთა ადამიანის სიკვდილისადმი დამოკიდებულებაში. თანამედროვე ცივილიზაციაში სიკვდილი დიდი ხანია აღარ ნიშნავს შერიგებას ან სიკვდილის მიღებას. ადამიანს სიკვდილის შემდეგ მალავენ, მხოლოდ იმისთვის, რომ მკვდარს არ დაემსგავსოს. თუმცა არსებობს განსხვავებული დამოკიდებულებაც სიკვდილისადმი. ჰაიდეგერის მიხედვით, ცხოველი კვდება, ხოლო ადამიანი იღებს სიკვდილს. სიკვდილთან შერიგება - ეს არის ეგზისტენციალური აქტი, რომელიც შესაძლებელია მხოლოდ ადამიანის გარკვეული განწყობის, მის მიმართ განსაკუთრებული დამოკიდებულების პირობებში. ეგზისტენციალისტი აღიქვამს სიკვდილს მამაცურად და სტოიკურად: რა აზრი აქვს ტირილსა და მოთქმას, თუ სიკვდილი გარდაუვალია და ადამიანს მოეთხოვება მისი მიღება?

აქ აუცილებლად აღსანიშნია ისეთი ეგზისტენციალი, როგორიცაა ტანჯვა. მთელი თანამედროვე კულტურა მიმართულია იმისკენ, რომ თავი აარიდოს ტანჯვას ნებისმიერი გზით. ყველანაირი ტკივილგამაყუჩებელი, ანტიდეპრესანტი და გასართობი მოწოდებულია ნებისმიერ სიტუაციაში მისცეს ადამიანს შესაძლებლობა, აირიდოს ან დაახშოს ეს გრძნობა. მაგრამ არსებობს ძველი საკრალური რწმენა, რომელიც იღებს ტანჯვას და ბოლომდე მამაცური დამოკიდებულება აქვს ტანჯვისადმი. სტოიციზმი მოუწოდებს ადამიანს შეეგებოს ნებისმიერ ცხოვრებისეულ სიტუაციას, მზად იყოს ტანჯვის მისაღებად.

სასწაულის შეგრძნება გაქრა, ღვთის რწმენა საეჭვო გახდა. რათქმაუნდა ნიცშეს ნაშრომების შემდეგ ქრისტიანობა არ შეიძლებოდა დარჩენილიყო იგივე და თვით კირკეგორსაც კი დევნიდნენ ეკლესიის კრიტიკისთვის. აქ საქმე არ არის ინსტიტუტში და არც სისტემაში, არამედ იმაში, რომ ადამიანის გარშემო სამყარომ დაკარგა მომხიბლავი იდუმალება, ის განზომილება, რომელსაც შეუძლია გამოიწვიოს მოწიწების გრძნობა შეუცნობელი სამყაროს წინაშე. რაციონალურმა ცოდნამ და აბსოლუტური ჭეშმარიტების პოვნის მცდელობამ ადამიანი მიიყვანა სციენტიზაციამდე. მოხდა ტვინის დესაკრალიზაცია. ადრე ადამიანის ეს ორგანო იყო ბუნების გამოცანა. მეცნიერებმა არ იცოდნენ, როგორ მიდგომოდნენ მის შესწავლას, რა ეკეთებინათ, როგორ გაეგოთ ტვინის მოწყობილობა. დღეს ყველაფერი შესწავლილია, ყველა სპირალურ განგლიას აქვს თავისი აღწერა და ფუნქცია, ტვინი გაანალიზებულია და ნაწილებად დაშლილი, გამოცანა თითქმის ამოხსნილია.

უკვე აღარავის უკვირს პოსტადამიანის, ტექნოიდის და ტრანსჰუმანიზმის იდეები. მეცნიერების ენთუზიასტები დარწმუნებულები არიან, რომ საჭიროა ადამიანის ხელახლა შეკრება, რათა ის უფრო გამძლე ან უკვდავი გახდეს, ხოლო ცნობიერება გადაიტანოს ნეიროქსელში. რათქმაუნდა, ეს არის იმ ძვირფას ადამიანის განადგურების არაცნობიერი მიდრეკილების გამოვლინების მაგალითი, რომელიც ჩვენ აქამდე ვიცოდით. ასეთ გულმოდგინებას თვითგანადგურებისადმი უნდა დაუპირისპირდეს მოწიწებით -

საკრალური დამოკიდებულება არა მხოლოდ სიცოცხლისადმი, როგორც სასწაულის მოვლენისადმი (რადგან მეცნიერების თვალსაზრისით, დედამიწაზე გონიერი სიცოცხლის გაჩენა აუხსნელია), არამედ მოწიწებითი დამოკიდებულება სიკვდილისადმიც, როგორც ერთი მდგომარეობიდან მეორეში გადასვლის საიდუმლო აქტის, როგორც დასრულების და სიცოცხლის ერთგვარი გაგრძელების პროცესისადმი.

მიუხედავად ამისა, ძრწოლის წყურვილი თანამედროვე კულტურაში სრულად არ ჩაქრობილა - მან ახალი, ხშირად მოულოდნელი ჭურჭელი პოვა. თანამედროვე ხელოვნებაში ისეთი შემოქმედები, როგორიც არის ბილ ვიოლა, ვიდეო-ინსტალაციის ჩამძლველი ძალით ნუმინოზურის გამოცოცხლებას ცდილობენ - მაყურებელს დაბადების, სიკვდილისა და სტიქიური ძალის სახეებს უყენებენ, რომლებიც მარტივ მოხმარებაზე უარს ამბობენ. მარინა აბრამოვიჩის ხანგრძლივი პერფორმანსები - რომლებიც შემსრულებლისა და მაყურებლის გამძლეობას ატანსაქმობადობის ზღვრამდე ამოწმებს - ძველი რიტუალის საკრალური ფუნქციის გახსენებაა: საკუთარი სისუსტის შეხვედრის გზით "მე"-ს გარდაქმნა. კოლექტიური სოციალური ცხოვრების სფეროში საკრალური მოთხოვნილება ყველაზე მოულოდნელ ადგილებში ვლინდება: მზის დაბნელების მომსწრე ბრბოს გაჩერებული სუნთქვა, ყოველი ცნობილი კულტურული პიროვნების გარდაცვალების შემდეგ თავისთავად გამოვლენილი სევდის გადადინება, სტადიონში გადამწყვეტი მომენტის წინ ჩამქრალი ხმაური - ეს სეკულარული, მაგრამ ნუმინოზური განცდებია, რომლებსაც ოტო Tremendum-ს უწოდებდა. ციფრული რელიგიის მკვლევარებმა, განსაკუთრებით ჰეიდი ა. კემპბელმა, შენიშნეს, რომ ციფრული სამყარო - გამოცდილების გასწორებისა და ყურადღების კომოდიფიკაციის მიდრეკილებების მიუხედავად - სულიერი ძიების მოულოდნელ ადგილად იქცა: ინტერნეტში გამოხატული კოლექტიური გლოვა, ბუნებრივი სასწაულების სახე-და-სახე გაზიარება, live-stream-ით ნანახი ერთობლივი ძრწოლის მომენტები - ეს ყველაფერი ადასტურებს, რომ საკრალურისადმი მოთხოვნილება ციფრული ყოველდღიურობის ზედაპირს ქვეშ ჩუმად გრძელდება. საკრალური სამყარო არ ქრება, როდესაც მისი ტრადიციული ფორმები ფუჭდება - ის განიფანტება, ახალ ფორმებს ეძებს და თავისთავად აღმოცენდება ყველგან, სადაც ადამიანი დაუფარავ რაღაცის წინ ჩდება.

თავის ყოველდღიურობაში ადამიანი იმყოფება საკუთარი არსების ღიაობის მდგომარეობაში, ადამიანი არ არის დასრულებული, მას რაღაც აკლია თავისი მთლიანობის შეგრძნებისთვის, მთლიანობაში ყოფნისთვის. მთლიანობის ეს წყურვილი და ტრანსცენდენტური გრძნობისკენ სწრაფვა ყველა ადამიანში ერთნაირად არ არის განვითარებული, ვიღაცას ადვილად ეძლევა რწმენა, ვიღაც კი სრულიად ვერ ხვდება, რაზეა საუბარი. ცხადია ყველა ადამიანი არ შეიგრძნობს საკუთარ დაუსრულებლობას. თანამედროვეობა აწვდის ადამიანს ნამდვილი არსებობის სხვადასხვა შემცვლელს და სიმულაციებს. უფრო ზუსტად, საშუალებების მწკრივს, რათა განდევნოს შეუვსებლობის გრძნობა აქტუალური ცნობიერების არიდან, ნამდვილი ყოფიერების არიდან. თუმცა ეს წყურვილი მოუკლავია და როგორც არ უნდა ვეცადოთ მის გადაფარვას ან აღმოფხვრას, ყოველთვის რჩება შეუვსებლობის მჩაგვრელი, მწველი შეგრძნება. ადამიანის დასრულებულობა, საკუთარი მთლიანობის განცდა ეძლევა მხოლოდ წამით, სამყაროს მოსაზღვრე განცდასა და საკუთარი თავის მასში ღრმა, სრულ გააზრებაში. ერთ-ერთი ასეთი მოსაზღვრე მდგომარეობაა საშინელების ან მოწიწების საკრალური გრძნობა.

ჩნდება კითხვა: საერთოდ რატომ არ უნდა გაქრეს მოწიწება? რას გვაძლევს ის? ეს ყველაფერი საჭიროა იმისთვის, რომ აზროვნების აქტისა და ამ მოცემულობების ემოციური ათვისების გზით წაწვიოთ საკუთარი თავი იქამდე, რასაც ნამდვილი ადამიანი ქვია, რომ მივუახლოვდეთ იმას, რასაც ჩვენ ვუწოდებთ პიროვნებას. საკუთარ თავში ღრმა

გრძნობების აღზრდა, ემოციებისა და განცდების სამყაროსთან მუდმივი მუშაობა, ახლობელი ადამიანების უკეთ და სრულად გაგების სურვილს მიყვავართ ადამიანური არსების ღრმა და შთამბეჭდავ გარდაქმნამდე. პარადოქსალურია რომ, თუ სახელმწიფოში მატულობს ცხოვრების დონე (გამოხატული მატერიალურ კეთილდღეობაში), მაშინ პროპორციულად იზრდება თვითმკვლელობათა რაოდენობა. რაც უფრო ნაკლებია პრობლემები და საზრუნავი, მით უფრო ნაკლები აზრი აღმოჩნდება ცხოვრებაში. საკრალური მოწიწების გრძნობა საჭიროა იმისთვის, რომ აღაფრთოვანოს გზააბნეულ ადამიანში ის მდგომარეობები და განცდები, რომლებიც ახლოებს თითოეულს იმასთან, რასაც ეწოდება ადამიანი.

დასკვნა

თანამედროვე ეპოქაში, რომელსაც მაქს ვებერი „სამყაროს განჯადოებით“ (Entzauberung der Welt) ახასიათებს, წმინდა მოწიწების გრძნობა განსაკუთრებული სახით ვლინდება. სამყაროს რაციონალიზაციამ, მეცნიერულმა ცოდნამ და ტექნიკურმა პროგრესმა, ერთი მხრივ, გაათავისუფლა ადამიანი ბუნების ძალებისადმი ცრუმორწმუნეობრივი შიშისგან, მაგრამ, მეორე მხრივ, გამოიწვია ყოფიერების იმ განზომილების დაკარგვა, რომელიც ტრანსცენდენტურ გამოცდილებას უკავშირდება. ევროპული ცივილიზაციის მიერ არჩეულმა ექსკლუზიურად რაციონალურმა გზამ, მიუხედავად მისი უდავო მიღწევებისა, გამოავლინა თავისი საზღვრები: მან ვერ შესძლო ადამიანისთვის ყოფიერების სისრულის, ღრმა ეგზისტენციალური აზრის მინიჭება, რადგან აზრი, თავისი არსით, რაციონალური გამოთვლისა და უტილიტარული სარგებლის მიღმა მდებარეობს.

სწორედ ამ კონტექსტში იძენს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას საკრალური ძალაუფლების ცნება. საკრალური ძალაუფლება არ არის იგივე, რაც პოლიტიკური ან ეკონომიკური დომინირება. იგი წარმოადგენს იმ ტრანსცენდენტურ ავტორიტეტს, რომელიც არ ექვემდებარება რაციონალურ დისკურსს, მაგრამ რომლის წინაშეც ადამიანი განიცდის ნუმინოზურ მოწიწებას. ეს არის ძალაუფლება, რომელიც არ იპყრობს, არამედ აღვიძებს; არ იმორჩილებს, არამედ ამაღლებს; არ ანადგურებს, არამედ გარდაქმნის. იგი ეფუძნება არა იძულებას, არამედ იმ ღრმა შინაგან გამოცდილებას, რომელსაც რუდოლფ ოტო აღწერს, როგორც *mysterium tremendum et fascinans* - იდუმალი, რომელიც ერთდროულად შემზარავი და მიმზიდველია.

ამ კუთხით, საკრალური ძალაუფლება განსხვავდება პროფანული ძალაუფლებისგან იმით, რომ იგი არ მიისწრაფვის გარეგანი მორჩილებისაკენ, არამედ ითხოვს ადამიანის თავისუფალ, შინაგან თანხმობას, მის მზაობას, გადალახოს საკუთარი ემპირიული, ეგოისტური „მე“-ს საზღვრები და შეეხო ყოფიერების ფუძეს. სწორედ ამ ნებაყოფლობითი თვითგადალახვის აქტში, ამ „მე“-ს ტრანსცენდირებაში ვლინდება ჭეშმარიტი საკრალური ძალაუფლების მაგია: იგი არა ართმევს ადამიანს თავისუფლებას, არამედ, პირიქით, ააქტიურებს მას, აქცევს არჩევანად ყოფიერების ჭეშმარიტებასთან ურთიერთობაში. როგორც ნიკოლაი ბერდიაევი აღნიშნავდა, ადამიანის ჭეშმარიტი სიდიადე მდგომარეობს არა მის მიერ შექმნილ ინსტიტუტებსა და ტექნიკურ მიღწევებში, არამედ მის უნარში, იყოს ღვთაებრივთან, უსასრულოსთან, იდუმალთან ურთიერთობის სუბიექტი.

თანამედროვე სამყაროში, სადაც ყველაფერი, ტვინიდან დაწყებული სიყვარულით დამთავრებული, ექვემდებარება მეცნიერულ ანალიზს, ტექნოლოგიურ ოპტიმიზაციასა და საბაზრო ურთიერთობებს, საკრალური ძალაუფლების განცდის დეფიციტი განსაკუთრებით მწვავედ იგრძნობა. ადამიანი სულ უფრო მეტად ხდება იმიტაციების, სიმულაკრების ტყვე: რწმენას ცვლის რელიგიური ინსტიტუტებისადმი ფორმალური კუთვნილება, სიყვარულს - ინტიმური ურთიერთობების ტექნოლოგიები, სიკვდილის

მიღებას - მისი ბიოლოგიური დასასრულის მედიკამენტოზური ანესთეზირება. მიუხედავად ამისა, მოწიწების უნარი, როგორც ყოფიერების საკრალურ განზომილებასთან შეხების შესაძლებლობა, სრულად ვერ განადგურდება. იგი ღრმად არის ფესვგადგმული ადამიანის ბუნებაში, რადგან სწორედ მოწიწებითი დამოკიდებულება და არა უტილიტარული ინტერესი იდგა ადამიანის კულტურის, რელიგიისა და ცნობიერების საწყისებთან.

ამგვარად, წმინდა (საკრალური) მოწიწების გრძნობა, მიუხედავად მისი მრავალსახოველებისა და ამბივალენტურობისა (ის შეიცავს როგორც საშინელებას, ასევე მოხიბვლას), წარმოადგენს ადამიანის ეგზისტენციალური ჭეშმარიტების უმნიშვნელოვანეს ინდიკატორს. იგი აღნიშნავს იმ ზღვარს, სადაც რაციონალური მსჯელობა წყდება და იწყება რწმენის, ინტუიციის, პირადი გამოცდილების სფერო. სწორედ უფსკრულის პირას, იმ არარას წინაშე, რომელიც ყოველგვარ ყოფიერებას უსწრებს, ადამიანი იძენს შესაძლებლობას, განიცადოს საკუთარი ყოფიერების სისრულე და თავისუფლება.

შესაბამისად, მოწიწების საკრალური გრძნობის შენარჩუნება და კულტივირება თანამედროვე სამყაროში არ არის მხოლოდ ფსიქოლოგიური კომფორტის ან ემოციური მრავალფეროვნების საკითხი. ეს არის ადამიანის, როგორც სულიერი არსების იდენტობის შენარჩუნების პირობა. იგი გვახსენებს, რომ არსებობს რეალობის ის განზომილება, რომელიც არ იზომება მოლეკულებით, არ იანგარიშება ალგორითმებით და არ იყიდება ბაზარზე. ეს არის განზომილება, სადაც ვლინდება ჭეშმარიტი საკრალური ძალაუფლება -- ძალაუფლება, რომელიც არ ბატონობს, არამედ ანიჭებს ყოფიერებას აზრს, სიღრმესა და სიდიადეს.

ბიბლიოგრაფია

1. ბატაი, ჟორჟ, წყეული წილი: საკრალური სოციოლოგია, გამომცემლობა „ლადომირი“, მოსკოვი, 2006;
2. ბერდიაევი, ნიკოლაი, ი., ბოემეს შესახებ ეტიუდებიდან, ეტიუდი I. მოძღვრება Ungrund-ის შესახებ, ჟურნალი „გზა“, #20, 1930;
3. ბერდიაევი, ნიკოლაი, თავისუფლების ფილოსოფია, შემოქმედების აზრი, ადამიანის გამართლების ცდა, გამომცემლობა „აკადემიჩესკი პროექტი“, მოსკოვი; გამომცემლობა „დელოვია კნიგა“, ეკატერინბურგი, 2015;
4. ბოემე, იაკობ, ავრორა, ანუ განთიადი აღმავლობაში, გამომცემლობა „პოლიტიზდატი“, მოსკოვი, 1990;
5. გოეთე, იოჰან, ვოლფგანგ, ფაუსტი, სანქტ-პეტერბურგი, 1904;
6. გურევიჩი, პაველ, ტვინის დესაკრალიზაცია, ჟ. „ფილოსოფიური ანთროპოლოგია“, ტ. 1, #1, 2015. <http://iphras.ru/uplfile/root/biblio/phan/2.pdf> [უკანასკნელად გადამოწმდა 12.03.2026];
7. გურევიჩი, პაველ, კულტურის ფილოსოფია, გამომცემლობა „ასპექტ-პრესი“, მოსკოვი, 1994.
8. გურევიჩი, პაველ, სპიროვა, ელვირა, ადამიანური ყოფიერების სახეები, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ფილოსოფიის ინსტიტუტი, მოსკოვი, 2016;
9. ვებერი, მაქს, რჩეული თხზულებანი. გამომცემლობა „პროგრესი“, მოსკოვი, 1990;
10. კანტი, იმანუელ, დაკვირვებები მშვენიერისა და ამაღლებულის გრძნობაზე, წიგნში: ი. კანტი, თხზულებანი 6 ტომად, ტ. 2, გამომცემლობა „მისლი“, მოსკოვი, 1964;
11. კემპბელი, ჰეიდი ა, ციფრული რელიგია: რელიგიური პრაქტიკის გაგება ახალი მედიის სამყაროებში. ნიუ-იორკი: Routledge, 2013;
12. კირკეგორი, სორენ, ყველაზე უბედური: თხზულებათა კრებული. ბიბლიის საერთაშორისო საზოგადოების გამომცემლობა, მოსკოვი, 2011;
13. კირკეგორი, სორენ, შიში და ძრწოლა. გამომცემლობა „კულტურნაია რევოლუცია“, მოსკოვი, 2010;
14. ოპერსი, სტეფ, ჰაუტმანი, დიკ, თანამედროვეობის რელიგიები: საკრალურის გადასახლება "მე"-სა და ციფრულ სამყაროში. ლეიდენი: ბრილი, 2010;
15. ოტო, რუდოლფ, წმინდა ირაციონალურის შესახებ ღვთაებრივის იდეაში და მისი შეფარდება რაციონალურთან. გამომცემლობა „სანქტ-პეტერბურგის უნივერსიტეტი“, სანქტ-პეტერბურგი, 2008;
16. პასკალი, ბლეზ, აზრები, http://royallib.com/book/paskal_blez/misli.html [უკანასკნელად გადამოწმდა 12.03.2026];
17. პომერანცი, გრიგორი, ღიაობა უფსკრულისადმი: შეხვედრები დოსტოევსკისთან, გამომცემლობა „საბჭოთა მწერალი“, მოსკოვი, 1990;
18. ჟირარი, რენე, ძალადობა და წმინდა. გამომცემლობა „ნოვოე ლიტერატურნოე ობოზრენიე“, მოსკოვი, 2010;

19. როზაკი, თეოდორ, კონტრკულტურის შექმნა: (რეფლექსიები ტექნოკრატიულ საზოგადოებასა და მის ახალგაზრდულ ოპოზიციაზე), ნიუ-იორკი, 1969;
20. სარტრი, ჟან-პოლ, ყოფიერება და არაფერი. ფენომენოლოგიური ონტოლოგიის ცდა. გამომცემლობა „ACT“: „ასტრელი“, მოსკოვი, 2012;
21. ფროიდი, ზიგმუნდ, ტოტემი და ტაბუ: პირველყოფილი კულტურისა და რელიგიის ფსიქოლოგია. გამომცემლობა „ლენიზდატი“, სანქტ-პეტერბურგი, 2014;
22. ჰაიდეგერი, მარტინ, რა არის მეტაფიზიკა?, მე-2 გამოც. გამომცემლობა „აკადემიჩესკი პროექტი“, მოსკოვი, 2013;
23. ჰაჩინგსი, ტიმ, ეკლესიის შექმნა ონლაინ: რიტუალი, თემი და ახალი მედია. ლონდონი: Routledge, 2017.